איתמר כהן שמת והניח בן חלל רב חסדא אמר הבן חייב לפדות את עצמו רבה בר רב הונא אמר אין א) חייב לפדות את עצמו כל היכא דמת האב לאחר שלשים א דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו שהרי זכה אביו בפדיונו כי פליגי היכא דמת האב בתוך שלשים יום רב חסדא אמר ב הבן חייב לפדות את עצמו דהא לא זכה אביו (א) ג) לפדיונו רבה בר רב הונא אמר אין הבן חייב לפדות ג) עצמו דאמר ליה אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה תנן נתגיירה מעוברת בכור לכהן ואמאי לימא ליה אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה שאני עובד כוכבים דלית ליה חיים (ב) ד) אמר רבי שמעון יאסיניא אמר רבי שמעון בן לקיש כהן שמת בתוך שלשים והניח בן חלל הבן חייב לפדות את עצמו שלא זכה האב בפדיונו מת לאחר שלשים יום אין הבן חייב לפדות ה) עצמו שהרי זכה האב בפדיונו: וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים וכו': בכור לנחלה הוא דלא הוי הא כפשוט שקיל ואמאי ג ליזיל לגבי האי ולידחייה ולגבי האי ולידחייה אמר רבי ירמיה לא נצרכא אלא לבא אחריו וה"ק בכור לכהן והבא אחריו אין בכור לנחלה ולכתבו הרשאה להדדי וכי תימא מתני' שלא בהרשאה הא מוקמינן לה ו) קמן דבהרשאה מסייע ליה לרבי ינאי דא"ר ינאי ד ז) הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה לא הוכרו ח) ובסוף נתערבו אין כותבין הרשאה זה לזה: **מתני'** ה אי זהו בכור לנחלה ולכהן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינן המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים והמפלת ליום ארבעים הבא אחריהם בכור לנחלה ולכהן ו יוצא דופן והבא אחריו שניהן אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן ר"ש אומר הראשון לנחלה והשני לחמש סלעים: **גמ'** ראשון לנחלה לא 1 וילדו לו בעינן לחמש סלעים נמי לא 2 פטר רחם בעינן שני לנחלה לא 3 ראשית אונו בעינן לחמש סלעים נמי לא קסבר ז בכור לדבר אחד לא הוי בכור רש"א הראשון לנחלה והשני לחמש סלעים ר"ש ט) לטעמיה דאמר ח תלד לרבות יוצא דופן והשני לחמש סלעים קסבר בכור לדבר אחד הוי בכור:

מתני'

בן חלל. כישראל דמי וחייב בבכורה: **לאחר שלשים.** יז] ישנו במצות פדייה דכתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש: **שהרי זכה אביו בפדיונו.** דאי נמי יהיב (ליה) האב הוה מפריש ליה ושקיל ליה לנפשיה דהא כהן הוא וכיון דזכה האב בפדיונו מורישו לבנו עם שאר נכסיו: **לא זכה האב.** דהא לא איחייב אב מעולם אלא ח] בן נתחייב לאחר מיתת אביו ואיחייב ט] ליה למיתביה לכהן אחר: **דאמר ליה.** האי חלל לכהן אתינא מכח גברא כהן דלא מצית אישתעויי דינא בהדיה שאם היה אביו פודה אותו היה נוטל הפדיון לעצמו: **נתגיירה מעוברת.** ולא ילדה עדיין מעולם אותו וולד בכור לכהן: **ואמאי לימא ליה אתינא מכח גברא.** דלא ציית דינא: **דלית ליה חיים.** לגבי ישראל לית ליה שום יחס ואין זה בא מכחו דקטן שנולד דמי: **לא נצרכא.** מתני' דקתני אינו בכור לנחלה אלא (ג) מההוא שבא אחריו אלא[ה] איהו לא שקיל מידי דבנו הראשון אומר לו לא בן ראשון אתה וכן בנו האחרון אומר לו י] ו): **והכי קאמר בכור לכהן.** הוי האי ספק ממה נפשך (ד) דהאי פטר רחם הוא וחייב לפדות את עצמו והבא אחריו (מבני) השני אינו בכור לנחלה דאמרין ליה אחיו אותו ספק בן אבינו הוא ואתה אינך בכור: **ולכתבו הרשאה זה לזה.** הספק והבא אחריו יכתוב אחד הרשאה לחבירו על חלקו וילך ויתבע יא] לו הבכורה ממה נפשך אם אני בכור תנו לי בשביל עצמי ואם אחי בכור תנו לי בשביל אחי דהא או הספק או הבא אחריו יב] בכור: **וכי תימא מתני' שלא בהרשאה.** מיירי והכי קאמר אם לא כתבו (ה) הרשאות אין כאן בכור לנחלה: **הא מוקמינן ליה לקמן דבהרשאה קמיירי.** ו) דאמר [מח:] אמר שמואל בבא בהרשאה אלא ודאי הרשאה לא מהניא כלל הכא: **מסייע ליה לרבי ינאי דאמר הוכרו ולבסוף נתערבו.** כגון שתי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדותיהן ואחר כך נתערבו ועכשיו כשהן באין כולן לירש דוחין אותן אחיהם דלכל אחד אמרי לאו אחינו אתה: **כותבין הרשאה זה לזה.** האחד לחבירו על חלקו בנכסי אביו ובעל ההרשאה בא אצל יורשי שני האבות ואומר לכל אחד אם אחיכם אני תנו לי ואם זה אחיכם תנו לי חלקו וכן לבני השני. אבל לא הוכרו מעולם אין כותבין דלא היתה להם זכיה מעולם בנכסי ז)[אביו] ומתני' נמי בדלא הוכרו מעולם דמעולם לא נודע איזה בכור ולא זכה אחד מהם בחזקת בכורה. הא דרבי ינאי בב"ב בים נוחלין (דף קכז.): **מתני' שפיר.** עור הולד ממש: **גניים.** גוונים: יג] **ותגבים.** לאו וולד ניהו. וטעמא מפרש במס' נדה בהמפלת חתיכה (דף כב:) שלא נאמרה בהן יצירה כלגבי אדם: **ליום ארבעים.** שנתעברה דמיא בעלמא הוא עד דמטי למחר דמ' יום הוי יצירת הוולד: **יוצא דופן והבא אחריו.** דרך רחם שניהן אינן בכור וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' וילדו לו** יד] **בעינן.** דרך לידה: **בכור לדבר אחד.** כגון זה שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות דהא היה לו ולד טו] זכר קודם לו: **לטעמיה דאמר.** במס' נדה פ' יוצא דופן (מ.) ואם נקבה תלד ח) לרבות יוצא דופן דהוי לידה מעליא ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה הלכך גבי **וילדו לו** נמי לידה מעליא חשיב ליה דגמרינן מהתם: **בכור לדבר אחד.** כגון שני דהוי בכור לרחמים הוי בכור לכהן אבל ראשון אע"ג דבכור לדבר אחד הוא דהא הוי בכור לוולדות ולזכרים אפ"ה לא הוי בכור לבפטר רחם תלא רחמנא:

מתני'

הבן חייב לפדות את עצמו. דהא לא זכה האב בפדיונו אלא חייב הבן לפדות עצמו אע"ג דליכא חיובא באב וכן מתני' דתנן נתגיירה מעוברת נשתחררה מעוברת טו] ט)(כשר) ותימה דבפ"ק דקדושין (דף כט.) יז] י)גמרינן ממצות הבן על האב דדרשינן תפדה תפדה אשה שאין אחרים מצווין לפדותה אינה מצווה לפדות עצמה וה"נ האי בן שאין אחרים מצווין לפדותו לא יהא חייב לפדות עצמו וי"ל דלא דמי האי בן לאשה דלא שייך בה כשום אב פדיון כלל אבל הכא אם היה לו אב ישראל היה חייב לפדותו: **ראשון** לנחלה לא וילדו לו בעינן. מתוך פירוש הקונטרס משמע דמלשון לידה גמר וקשה דבנדה [ריש] פרק יוצא דופן (דף מ.) כ)(ברישי') מפרש דאין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה משום דכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר עד שתלד ממקום יח] שמזרעת אבל מלשון לידה לא יט] אלא יש לפרש דגמר הכא לידה [לידה] מהתם ור"ש דהכא לטעמיה כדאמר בסמוך דמרבי התם יוצא דופן (שם) מתלד דיושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה וא"ת דהתם קאמר דמודה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש דגמר מבכור דכתיב ביה פטר רחם ופריך וליגמר לידה לידה מאדם דמרבינן יוצא דופן מתלד שכן פשוט קדוש זכר במתנות ומשני מבכור אית לן למילף דנפישין שכן אמו בהמות קדשים פגול נותר וטמא והשתא הכא נמי נילף מבכור בהמה שכן בכור מבכור וי"ל דאינך נפישי שכן אדם מאדם ואינם קדושים ולא שייך בהם פגול נותר וטמא ובכור אדם דכהונה דכתיב ביה פטר רחם לא מצי ר"ש למילף ל)מבכור לנחלה דגבי בכור אדם דפטר רחם לא כתיב לידה: **וילדו** לו בעינן. תימה כיון דדרשינן כ] קרא בבכור א"כ בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קמ.) דדרשינן טומטום שנקרע ונמצא זכר דאינו ממעט בחלק בכורה דאמר קרא וילדו לו בנים עד שיהא כא] בן משעת לידה והאי דאינו נוטל פי שנים דריש מ)מוהיה הבכור עד שיהא בן משעת הווייה וכן בפ' מי שמת (שם דף קמב:) דרשינן בן שנולד לאחר מיתת אביו דאינו ממעט מחלק בכורה מדכתיב וילדו לו והא דאינו נוטל פי שנים דריש מדכתיב יכיר ואמאי כולהו מילתא תיפוק ליה מוילדו לו כיון דמוקמינן ליה בבכור וי"ל דאי לאו דכתיבי כב] תרי קראי הוה מוקמינן ליה דוקא בבכור כג] דאינו נוטל פי שנים דהיה מסתבר נ)לאוקמי טפי בבכור שלא יטול חלק בכורה מלהעמידו בפשוט שלא ימעט בחלק בכורה תדע דביוצא דופן דליכא תרי קראי דרשינן ליה לענין דאינו נוטל פי שנים ולא דרשינן ליה לומר דאינו ממעט: **בכור** לדבר אחד הוי בכור. וא"ת מהאי טעמא גופיה כד] דיוצא דופן בכור לחמש סלעים ואע"ג דכתיב ביה פטר רחם כדאשכחן בסוף פ' שני (לעיל יט.) דתנן יוצא דופן והבא אחריו ר' טרפון אומר שניהם ירעו עד שיסתאבו ומפרש בגמ' דמספקא ליה בכור לדבר אחד אי הוי בכור אי לאו ואע"ג דהתם נמי כתיב פטר רחם וי"ל דסברת ר"ש מלוקה מר' טרפון ואע"ג דהבא אחריו פשיט ליה טפי דהוי בכור כה] מר' טרפון מ"מ יוצא דופן גרע ליה וממעט ליה מפטר רחם:

והא

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה יג סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סימן שה סעיף יט:

ג [מיי' פי"ה מהל' נחלות הלכה ג]:

מז ד מיי' פ"ב מהלכות נחלות הל' ו טוש"ע ח"מ סימן רעז סעיף יא:

יז ה ו מיי' שם הל' יא ופי"א מהל' בכורים הלכה טז טוש"ע שם סעיף ז וטוש"ע י"ד סימן שה סעיף כג [וסעי' כד]:

◆

רבינו גרשום

הבן חייב לפדות את עצמו. דהוי בור וצריך לפדות עצמו: רבה בר רב הונא אמר אין הבן חייב לפדות עצמו. שאביו זכה בפריונו והוא יורש נכסי אביו והנכסים פטורין: קא אתינא מכח גברא דלא מצית משתעי דינא בהדיה. דאילו הוה אבא קיים לא מצית למיתבעיה דאי בתוך שלשים אכתי לא איחייב ואי לאחר שלשים איהו זכה בפריונו שהרי הוא כהן הלכך אנא דאתינא מכחיה פטירנא: לימא ליה קא אתינא מכח גברא. מכח עובד כוכבים דלא איחייב: שאני הכא משי"ה הוי בכור לכהן דעובד כוכבים ליה ליה חיים דאין אב לעובד כוכבים: ליזיל לגבי האי לידחייה. דבנים של ראשון מצו מדחו ליה ולמימר ליה דשל אחרון הוית ובניו של אחרון מצי אמרו ליה בן של ראשון הוית: א"ר ירמיה. אין ודאי האי מצי למידחייה אלא לא נצרכה למיתני אלא לבא אחריו וה"ק איהו ספק בן תשעה לראשון ספק בן ד' לאחרון ודאי בכור לכהן הוא דפטר רחם הוא. (והוא) והבא אחריו אינו בכור לא לנחלה דמצי אחי למידחייה ולא לכהן [ראינו פטר רחם]: ואמאי אינו בכור לנחלה לא זה ולא זה וליכתבו הרשאה להדדי האי ספק להאי הבא אחריו והאי להאי וליתבעוה לאחיה ממה נפשך דאי בכור אנא הבו לי חלק בכורה. ואי לאו בכור אנא דאנא בריה דראשון הבו לי בשביל אחי הבא אחרי שהרי הירשני לקבל ואידך נמי לימא הכי: וכי תימא מתניתין דקתני ואינו בכור לנחלה שלא בהרשאה קא מיירי. והא מוקמינן לה מתניתין לקמן דקתני אם לכהן אחר נתנו יחזיר להן חמש סלעים משום דבאין עליו בהרשאה: מסייעא ליה לרבי ינאי. דהכא לא הוכרו מעולם האי ספק להכי אין כותבין הרשאה: מלא גנינים. גוונים סרוחים. דלא הוי מרוקם לוולד: והמפלת יום ארבעים. דאכתי לא איגמרא צורה: וילדו לו. דרך לידה בעינן ויוצא דופן לא הוי לידה: בכור לדבר אחד. לרחמים גרידא: תלד. ואם נקבה תלד לרבות יוצא דופן:

מסורת הש"ס

א) [לקמן מט.], ב) ב"ב קמ., ג) [לעיל יט.], ד) [נדה מ. ושם לקמן מו:], ה) נ"א אבל ל"ק, ו) הכי וה"ק יהד"א ל"ק, ז) ל"ק, ח) [ויקרא יב], ט) מי ותימה ל"ק, י) נ"א גבי מלות הבן ל"ק, כ) ל"ק מ"ג, ל) לבכור ל"ק, מ) [שם קמ:], נ) טפי לאוקמי בבכור ל"ק.

◆

תורה אור השלם

1. כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׂנִיאָה: דברים כא טו
2. קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: שמות יג ב
3. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: דברים כא יז
4. וְאִם נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דְּמֵי טָהֳרָה: ויקרא יב ה

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא זכה אביו בפריונו: (ב) שם דלית ליה חיים איתמר א"ר בן יאסינא: (ג) רש"י ד"ה לא נצרכא וכו' אלא לההוא שבא אחריו אבל איהו לא שקיל מידי דבני הראשון אומרים לו לא בן ראשון אתה וכן בני בני האחרון אומרים לו לא בן אחרון אתה הס"ד: (ד) ד"ה והכי קאמר וכו' ממ"נ דהא פטר: (ה) ד"ה וכי תימא וכו' לא כתבו הרשאה אין: (ו) ד"ה הא מוקמינן וכו' קמיירי דאמרינן אמר שמואל:

◆

שיטה מקובצת

א] אין הבן חייב: ב] בפריונו רבה: ג] לפדות את עצמו: ד] חיים אתמר אמר רבי שמעון בן יאסינא: ה] לפדות את עצמו: ו] תיבות ובסוף נתערבו נמחק: ז] שלשים שנולד: ח] אלא הבן נתחייב: ט] תיבת ליה נמחק: י] לו לא בן שני אתה: יא] תיבת לו נמחק: יב] אחריו הוי בכור: יג] מה"ד דגים וחגבים: יד] לו משמע דרך לידה בעינן: טו] תיבת זכר נמחק: טז] מעוברת בכור לכהן ותימה: יז] גמרינן מכל מצות הבן על האב דדרשינן תפדה: יח] ממקום שהיא מזרעת אבל: יט] לא גמר: כ] דדרשינן הא קרא: כא] שיהא בכור משנת: כב] דכתיבי הני קראי הוה: כג] בבכור לומר דאינו: כד] גופיה יהא יוצא דופן: כה] בכור מדר' טרפון: